

«МОЯ СІМ'Я»: ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНИЙ МІНІМУМ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ РОБОТИ В ІНШОМОВНІЙ АВДИТОРІЇ НА БАЗОВОМУ РІВНІ

«MY FAMILY»: LEXICAL AND GRAMMATICAL MINIMUM OF UKRAINIAN FOR WORKING WITH A FOREIGN LANGUAGE AUDIENCE AT THE BASIC LEVEL

У статті запропоновано проєкт модуля з української мови як іноземної для базового рівня навчання на тему «Сім'я». З'ясовано, що згідно зі «Стандартизованими вимогами до рівнів володіння українською мовою як іноземною А1–С2» тема «Сім'я» є обов'язковою на всіх рівнях вивчення УМІ (української мови як іноземної). Опрацьовано навчально-методичний матеріал з теми «Сім'я», поданий у підручниках і посібниках з УМІ для початкового та базового рівнів.

Для роботи в іноземній аудиторії у межах модуля «Сім'я» запропоновано чотири уроки: «Це твоя сім'я?», «Чи ти маєш брата?», «Це наша родина?», «Скільки ти маєш братів?». В основу кожного уроку покладено лексико-граматичний принцип. До кожного заняття підібрано відповідну лексику (номінація членів сім'ї / родини), вивчення якої допоможе іношомовцям сформувати необхідні мовленнєві компетенції та вільно розповісти/написати про свою сім'ю. Запам'ятовуванню лексики сприятимуть різноманітні завдання: з'єднайте частини слів, впишіть пропущені букви/склади, складіть слова із запропонованих літер, підпишіть зображення, розв'яжіть кросворд тощо.

Грамматична частина модуля передбачає вивчення певних категорій української мови. Студенти-іношомовці, засвоюючи тему «Сім'я», вивчають родовий і знахідний відмінки іменника, присвійні займенники, відмінювання дієслова мати в теперішньому часі, особливості вживання єднальних сполучників і, й, та, а також вчать відповідати на запитання «Чи ти маєш брата?» та «Скільки ти маєш братів?». Відповідні граматичні правила для зручності студентів подано в таблицях. Для закріплення вивченого матеріалу автори пропонують виконати систему вправ і завдань: заповнити пропуски у діалогах, скласти словосполучення, продовжити речення, поставити запитання за зразком, записати слова/словосполучення у правильній формі та ін.

Запропонований проєкт модуля на тему «Сім'я» може стати зразком для створення аналогічних навчально-методичних розробок для наступних рівнів вивчення УМІ.

Ключові слова: українська мова як іноземна, базовий рівень володіння мовою, навчально-

методична розробка, сімейна лексика, система вправ і завдань.

The paper proposes a draft module in Ukrainian as a foreign language for the basic level of study on the topic "Family". It is found that according to the Standardized Requirements for Levels of Proficiency in Ukrainian as a Foreign Language A1-C2, the topic "Family" is compulsory at all levels of studying Ukrainian as a Foreign Language (UFL). The educational and methodological material on the topic "Family" presented in textbooks and manuals on UFL for primary and basic levels was reviewed.

Four lessons within the module "Family" are proposed for working with a foreign-speaking audience: "Is this your family?", "Do you have a brother?", "Is this our family?", "How many brothers do you have?". Each lesson is based on the lexical and grammatical principle. For each lesson, the appropriate vocabulary (nomination of family members) is selected, which will help foreigners develop the necessary language competencies and fluently talk/write about their family. Vocabulary will be better memorized through various tasks: connect parts of words, fill in missing letters/syllables, make words from the given letters, sign pictures, solve a crossword puzzle, etc.

The grammar part of the module involves learning certain categories of the Ukrainian language. Foreign language students learn the genitive and accusative cases of nouns, possessive pronouns, conjugation of the verb to have in the present tense, the specifics of using the connecting conjunction and, as well as learn to answer the questions "Do you have a brother?" and "How many brothers do you have?". The relevant grammatical rules are presented in tables for students' convenience. To consolidate the material learned, the authors offer a system of exercises and tasks: fill in the gaps in the dialogues, make up phrases, continue sentences, ask questions based on a model, write words/phrases in the correct form, etc.

The proposed draft module on the topic "Family" can serve as a model for creating similar teaching and learning materials for the next levels of UFL.

Key words: Ukrainian as a foreign language, basic level of language proficiency, teaching and learning materials, family vocabulary, system of exercises and tasks.

УДК 811.161.2'243:371.321.2
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/61.2.4>

Трумко О.М.,
канд. філол. наук,
наукова співробітниця
Міжнародного інституту освіти, культури
та зв'язків з діаспорою Національного
університету «Львівська політехніка»

Галайчук О.В.,
канд. філол. наук,
наукова співробітниця
Міжнародного інституту освіти, культури
та зв'язків з діаспорою Національного
університету «Львівська політехніка»

Постановка проблеми у загальному вигляді. Заняття з української мови як іноземної повинно сприяти розвитку всіх видів мовленнєвої діяльності: читання, слухання, говоріння та письмо. Забезпечити реалізацію цього може вивчення лексики та граматики. Відповідно підібраний лексико-граматичний матеріал не лише стане основою для реалізації комунікативного підходу у вивченні мови, а й дозволить лінгводидактові правильно

побудувати заняття. Зокрема, підібрати, адаптувати чи написати тексти для читання і слухання, скласти систему вправ до них, запропонувати теми для обговорення усно чи письмово, розробити завдання для розвитку монологічного та діалогічного мовлення, реалізувати творчі підходи до викладання тощо.

Тема «Сім'я», відповідно до «Стандартизованих вимог до рівнів володіння українською

мовою як іноземною А1–С2», є обов'язковою для вивчення на всіх рівнях [6]. Згідно з тематичним каталогом, на початковому та базовому рівнях лексика, пов'язана з номінацією членів родини та їх взаємодії, є складовою теми «Людина». На цьому етапі вивчення УМІ іншомовний студент має вивчити перелік слів, що стосуються сім'ї, членів сім'ї, родичів, уміти скласти (усно чи письмово) коротке повідомлення про свою сім'ю і родину, взяти участь у діалозі на зазначену тему.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У сучасних підручниках з УМІ, розроблених для початкових рівнів, темою «Сім'я» зазвичай розпочинається знайомство з українською мовою. Сімейна лексика, вправи, що забезпечують її запам'ятовування, завдання для розвитку комунікації є складовими уроків «Наша родина» [5, с. 16–18], «Близькі люди» [1, с. 25–35], «Хто це? Що це?» [3, с. 21–28], «Моя сім'я» [8, с. 66–75] та ін. В окремих посібниках-практикумах, розроблених за тематичним принципом, іншомовцям пропонується перелік текстів на читання для початкового та базового рівнів вивчення УМІ [9, с. 15–26], розмовних тем, до яких подано розширений українсько-англійський словник, різноманітні тексти й запитання до них, граматичний матеріал, вправи для закріплення набутих мовних компетенцій [4, с. 7–13], що активно сприяє розвиткові комунікативних навичок студентів.

Навчально-методичні розробки та лексико-граматичні мінімуми до окремих тем для вчителів, які викладають УМІ на різних рівнях навчання, представлені в публікаціях О. Новіцької, К. Стефанишин, О. Горди, О. Трумко, М. Руденко, Н. Мартинишин тощо. Основні методики та підходи до укладання лексичних мінімумів опрацьовували О. Самусенко, В. Костюшко, Н. Зайченко, С. Воробйова, О. Пасічник та ін. Проект заняття з української мови як іноземної на тему «Сім'я» (на рівень В2) представлено в статті О. Трумко [7].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте окремих наукових публікацій чи навчально-методичних розробок на цю тему власне для базового рівня станом на сьогодні фактично нема.

Мета статті – запропонувати викладачам і студентам, які вивчають українську мову як іноземну на базовому рівні, методичну розробку модуля на тему «Сім'я» для рівнів А1, А2.

Виклад основного матеріалу. Ми пропонуємо 4 заняття, в основу яких покладено лексико-граматичний принцип навчання. Усі правила для зручності викладачів і студентів подаємо у таблицях.

Заняття 1. «Це твоя сім'я?» На початковому етапі засвоєння теми «Сім'я» вивчаємо номінацію членів родини українською мовою. Студенти вивчають слова *сім'я, тато, мама, батьки, брат, сестра, дід/дідусь, баба/бабуся, двоюрідний брат, двоюрідна сестра, дядько, тітка*. Засвоєнню лексики сприятимуть відповідні завдання. Наприклад:

З'єднайте частини слів: *сі-, та-, ма-, -стра, -м'я, бать-, -то, -ки, се-, -дусь, -буся, ба-, дядь-, ді-, тіт-, -ко, -ка, -ма*.

Запишіть пропущені букви/склади: *сім'я, __то, ма__, ба__ки, б__ат, __стра, ді__, діду__, __аба, баб__я, дв__рідний брат, двоюрід__с__стра, дяд__ко, т__ка*.

Складіть слова із запропонованих літер: *'ясім, аотт, маам, бьакти, рабт, расест, сідудь, абаб, басбуя, юддворіний атбр, ріддвоюна естрас, дякодь, тікта*.

Підпишіть зображення чи розв'яжіть кросворд тощо.

Грамматична частина цього уроку включає кілька тем:

1) вивчення особливостей вживання єднальних сполучників *і, й, та*. У таблиці за допомогою прикладів подаємо деякі базові правила милозвучності української мови щодо вживання вище названих сполучників.

приголосний – і – приголосний	голосний – й – голосний	голосний – й / та – приголосний
<i>хлопець і дівчина</i> <i>чоловік і жінка</i>	<i>Лео й Анна</i> <i>тато й Алекс</i>	<i>Анна й Лео</i> <i>мама та бабуся</i>

Для закріплення правил пропонуємо завдання. Наприклад:

Вставте сполучники *і, й, та*: Анна _ Назар, Іван _ Марія, брат _ сестра, Ірина _ Анна, брати _ сестри, дідусь _ бабуся, дядько _ дід, мама _ Анна, сім'я _ Алекс.

2) вивчення присвійних займенників *мій, моя, моє, мої / твій, твоя, твоє, твої*. Наголошуємо

мій	моя	моє	мої
		<i>моє прізвище</i>	

Б. Складіть по два словосполучення зі словами *твій, твоя, твоє, твої*. Запишіть їх.

В. Заповніть пропуски у діалозі за допомогою слів *мій, твоя, твої, моя, мої*.

на роді та числі цих займенників, що важливо для правильного поєднання їх з іменниками. Для формування відповідної компетенції пропонуємо такі завдання:

А. Запишіть слова *прізвище, тато, мама, батьки, сестра, викладачі, ім'я, дідусь* у колонки. Доповніть перелік уже відомими вам словами.

– Це _____ сім'я?
Так, це _____ сім'я.
А це _____ брати?
Так, це _____ брати. А це _____ дідусь.

Заняття 2. «Чи ти маєш брата?» Розпочинаємо заняття з вивчення граматики: вчимо дієслово *мати* та його відмінювання за особами у теперішньому часі. Парадигму вписуємо поступово у таблицю. Виділяємо особові закінчення.

Вивчаємо заперечну форму *не мати*, а також контексти, в яких ми будемо використовувати ці дієслова: *Чи ти маєш брата? / Я маю брата. Так, я маю брата. / Я не маю брата. Ні, я не маю брата.*

Для закріплення матеріалу пропонуємо низку вправ.

Завдання: заповніть пропуски в реченнях.

- Привіт! Я Алекс. Я маю сестру.
- Привіт! Ми Джулія й Алекс. Ми _____ дідуся і бабусю.
- Це Джулія. Вона _____ брата.
- Це Алекс і Джулія. Вони _____ тітку та дядька.
- Чи ви _____ двоюрідного брата?

Як бачимо, для відповіді на запитання «Чи ти маєш брата?» студент повинен знати особливості вживання іменника у знахідному відмінку, тож наступним кроком є сформулювати відповідну компетенцію. Граматику подаємо у таблиці.

Однина			
Чоловічий рід		Жіночий рід	
Називний відмінок хто?	Знахідний відмінок кого?	Називний відмінок хто?	Знахідний відмінок кого?
- / -о / -ь	-а / -я	-а / -я	-у / -ю
брат тато дідуся	брата тата дідуся	сестра бабуся сім'я	сестру бабусю сім'ю

Зверніть увагу, ми вивчаємо тільки ті правила, які актуальні для відповіді на запитання «Чи ти маєш брата?». Це дозволить показати іншомовцю не набір абстрактних граматичних категорій, а реальне функціонування мови,

мету, заради якої йому необхідно знати ці категорії – аби розповісти про членів своєї сім'ї.

При запереченні «Я не маю .....» ми вживаємо родовий відмінок іменника.

Однина			
Чоловічий рід		Жіночий рід	
Називний відмінок хто?	Родовий відмінок кого?	Називний відмінок хто?	Родовий відмінок кого?
- / -о / -ь	-а / -я	-а / -я	-и / -і
брат тато дідуся	брата тата дідуся	сестра бабуся сім'я	сестри бабусі сім'ї

Завдання для засвоєння знань:

А. Запишіть у дві колонки (маю / не маю) слова: *маму, бабусі, двоюрідної сестри, подруги, сестру, подругу, дівчину, сестри, дівчини, бабусю, двоюрідну сестру.*

Б. Оберіть продовження речення. 1. Я маю ... а) брат; б) брата. 2. Я маю ... а) дідуся; б) дідуся. 3. Я не маю ... а) дядька; б) дядько. 4. Я не маю ... а) сестра; б) сестри. 5. Я не маю ... а) бабусі; б) бабусю. 6. Я маю ... а) тітки; б) тітку.

В. Максимально продовжте речення: *Я маю ..., ... / Я не маю ..., ...*

Г. Поставте запитання колезі за зразком: *Чи ти маєш ...?* Отримані відповіді запишіть: *Він / Вона має _____.* *Він / Вона не має _____.*

Г. Прочитайте тексти та заповніть таблицю за зразком.

1. Це Юрій. Він має маму, тата, сестру. Також він має дядька й тітку. Він не має бабусі та дідуся. Юрій має двоюрідного брата. Він живе у Греції.

2. Це Марія. Це її сім'я. Вона має бабусю і дідуся. Є мама й тато. Вона не має сестри чи брата. Вона має двоюрідну сестру та двоюрідного брата. Ще є дядько й тітка.

3. Це Оля. Вона з України. Олі 10 років. А це її сестра Олена. Олені 13 років. Вони мають тата й маму, не мають брата. Є бабуся та дідуся. Є тітка та дядько.

має	Юрій	Марія	Оля
<i>маму</i>	+	+	+

Якщо рівень знань вашої аудиторії дозволяє, ви можете обговорити ще одну особливість української мови. Зокрема те, що деякі іменники

чоловічого роду у формі знахідного відмінка можуть дорівнювати родовому відмінку (*Я маю тата. / Я не маю тата*), а називний відмінок

множини іменників жіночого роду може дорівнювати родовому відмінку однини (*Це мої сестри. / Я не маю сестри*).

Заняття 3. «Це наша родина?» Продовжуємо вивчати лексику до теми «Сім'я». На цьому занятті вивчимо такі слова: *родина, родич, родичка, подружжя, чоловік, дружина, син, донька, дитина – діти, прабабуся, прадідусь, племінник, племінниця, внук, внучка*. Для відповіді на поставлене у заголовку запитання вчимо прикметники: *великий – малий*.

За допомогою ілюстрацій відображаємо відмінності між словами *сім'я* та *родина*.

Запам'ятати нову лексику допоможуть вправи. Наприклад:

А. Розшифруйте слова: *ронади, одрупжжя, овічолк, друинаж, докань, ниплемінк, кавнуч*.

Б. Допишіть за зразком: тато + мама + діти = сім'я; батьки + тітка + дядько + бабуся = _____; чоловік + дружина = _____; син + донька = _____; внук + внучка = _____; племінник + племінниця = _____.

Використайте цю лексику для повторення попередньої граматичної теми.

Завдання: продовжте речення *Я маю .....*, *Я не маю .....*, **за допомогою слів сім'я, родина, родич, родичка, син, донька, дитина, прабабуся, прадідусь, племінник, племінниця, внук, внучка.**

Поставте їх у правильну форму.

Повторіть однину та множину. Запропонуйте утворити від частини слів однину, а від іншої – множину.

Продовжуємо вивчати присвійні займенники: *наш, наша, наше, наші; ваш, ваша, ваше, ваші; їхній, їхня, їхнє, їхні*. Поєднайте їх із вивченими назвами членів сім'ї / родини. Для цього запропонуйте студентам виконати наступне завдання:

Заповніть пропуски в реченнях за допомогою слів *їхнє, його, її, їхня, їхні, її, йому, їй, їй, їхні*.

Це Алекс і Джулія. їхнє прізвище – Маркес. _____ родина велика. Тато – Лео. _____ 50 років. Мама – Анна. _____ 42 роки. Це _____ дідусь і бабуся із Бразилії. Алекс і Джулія – _____ внуки. Це _____ тітка з України. Це _____ син Петро. А це _____ дівчина. Її звати Олена.

Розповідаючи про сім'ю / родину, можемо вказувати на її належність (Це сім'я Олі). Для забезпечення реалізації цих комунікативних завдань повторюємо родовий відмінок: Алекс – брат Джулії.

Заняття 4. «Скільки ти маєш братів?» У цьому уроці вивчаємо фрази: *Скільки ти маєш братів? – Я маю (двох ... п'ятьох) братів / Я маю одного брата. Скільки ти маєш сестер? – Я маю (двох ... п'ятьох) сестер / Я маю одну сестру.*

Граматичний мінімум для цього заняття: знахідний відмінок іменника у множині.

Множина			
чоловічий рід		жіночий рід	
-и / -і	-ів	-и / -і	- / -ь
брати дядьки дідуся	братів дядьків дідусів	сестри тітки доньки бабусі	сестер тіток доньок бабусь

Окремо вивчаємо форму іменника *діти – дітей*.

Виконуємо завдання, які сприятимуть засвоєнню цієї теми.

Підкресліть іменники, вжиті у знахідному відмінку множини: *сім'я, братів, сестер, дідуся,*

тіток, родичів, родичок, син, доньок, синів, внуки, внучок, сім'ю.

Узагальнюємо і доповнюємо вивчену в темі «Моя сім'я» граматику.

А. Заповніть таблицю.

	Знахідний відмінок однина	Знахідний відмінок множина	Родовий відмінок однина
	Я маю ...	Я маю ...	Я не маю ...
внук	внука	внуків	внука
син			
донька			
дядько			
тітка			

Б. Запишіть слова у правильній формі. Це моя сім'я (сім'я). Я маю _____ (сестра). Я не маю _____ (дідусь). Я маю чотирьох _____ (тітка). Я маю п'ятьох _____ (дядько). Я маю сімох _____ (брат). Я маю двох _____ (бабуся). Я маю трьох _____ (брат). Я не маю _____ (дитина).

Поговорімо про узгодження іменників із числівниками та їхні форми у знахідному відмінку. Адже в контексті цього заняття вміння відповідати на запитання «Скільки ти маєш братів / сестер?» є важливим. Для відповіді вживаємо числівник у формі знахідного відмінка.

	2	3	4	5	7	8	...
Скільки?	два	три	чотири	п'ять	сім	вісім	...
Скількох?	двох	трьох	чотирьох	п'ятьох	сімох	вісьмох	+ -ох

Пропонуємо виконати завдання. Запишіть словосполучення в правильній формі: Лео має дев'ятьох братів (9 брат). Алекс має _____ (1 сестра). Джулія має _____ (10 тітка). Анна має _____ (7 племінниця). Лео має _____ (6 племінник). Оксана має _____ (8 дитина). Джулія має _____ (4 бабуся). Алекс має _____ (2 дідусь). Іван має _____ (5 син). Іван має _____ (5 донька). Марія має _____ (3 донька).

Зверніть увагу на вживання числівника *один*: Він має *одного* брата. / Він має *одну* сестру.

Висновки. Проєкт модуля на тему «Сім'я», запропонований авторами статті, розроблено для підручника з української мови як іноземної для базового рівня вивчення. Методична розробка допоможе вчителям правильно побудувати заняття, а представлений лексико-граматичний мінімум полегшить для студентів-іноземців процес вивчення й засвоєння невідомої/маловідомої сімейної лексики та формування відповідної мовленнєвої компетенції. Виконання системи вправ і завдань сприятиме формуванню комунікативних навичок.

Запропонований проєкт модуля на тему «Сім'я» може слугувати взірцем для створення навчально-методичних розробок для наступних рівнів вивчення УМІ.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бурак М. Яблуко : підручник з української мови як іноземної (базовий рівень). Вид. 3-є, випр. Львів : Видавництво УКУ, 2022. 268 с.
2. Зайченко Н. Ф., Воробйова С. А. Практичний курс української мови для іноземців: усне мовлення. Київ : Знання України, 2004. 324 с.
3. Мазурик Д. Українська мова для іноземців. Крок за кроком. Харків : Фоліо, 2017. 288 с.
4. Назаревич Л.Т., Гавдида Н.І. Практикум з української мови як іноземної: навчальний посібник для студентів III – IV курсів. Тернопіль : В-во ТНТУ імені Івана Пулюя, 2016. 175 с.
5. Палінська О., Туркевич О. Крок–1 (рівень А1–А2). Українська мова як іноземна : книга для студента. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2014. 104 с.
6. Стандартизовані вимоги: рівні володіння українською мовою як іноземною А1–С2. Зразки сертифікаційних завдань : посібник / Д. Мазурик, О. Антонів, О. Синчак, Г. Бойко. Київ : Фірма «ІНКІОС», 2020. 186 с.
7. Трушко О. Зміст і методика проведення заняття на тему «Сім'я» з української мови як іноземної. *Закарпатські філологічні студії*. 2019. Вип. 9. Т. 1. С. 26–31.
8. Українська мова для іноземців. Рівень А1 : навчальний посібник / Голованенко Є. О., Дегтярьова Є. О., Дядченко Г. В. та ін. 2-ге вид., випр. Суми : Університетська книга, 2021. 279 с.
9. Українська мова як іноземна. Тексти для читання. Практикум для студентів підготовчого відділення / С. Д. Карпенко, Т. М. Рудакова, О. Д. Будугай та ін. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. 256 с.